उपसर्गनियमाः

PREFIX (VERBS) RULES

१ उपसर्गः धातोः पूर्वं भवति।

यथा आ + गच्छति = आगच्छति

२ उपसर्गाण कदचित् धातोः अर्थः परिवर्तते।

यथा- स्मरति विस्मरति , गच्छति आगच्छति, पद्यते प्रपद्यते।

३ कदाचित् उपसर्गः धातोः अर्थस्य पोषणं करोति

यथा- शोभते सुशोभते, लिखति विलिखति

आरभते प्रारभते, चरति सञ्चरति

४ कदाचित् धातोः पूर्वं द्वित्राः उपसर्गाः भवन्ति।

यथा- प्रति + आ + गच्छति = प्रत्यागच्छति।

सम् + अधि + गच्छति = समधिगच्छति।

वि + अव + स्थापयति = व्यवस्थापयति।

वि + परि + वर्तते = विपरिवर्तते।

प्र + नि + पतति = प्रणिपतति।

परि + उप + आस्ते = पर्युपास्ते।

सम् + प्र + ईक्षते = सम्प्रेक्षते।

वि + अति + तरति = व्यतितरति।

५ उपसर्गकारणतः कदाचित् परस्मैपदिधातुः आत्मनेपदिरूपम्

आत्मनेपदिधातुः परस्मैपदिरूपं च प्राप्नोति।

यथा - वि + जयति (परस्मैपदी) = विजयते (आत्मनेपदी)

प्र + तिष्ठति (परस्मैपदी) = प्रतिष्ठते (आत्मनेपदी)

वि + क्रीणाति (परस्मैपदी) = विक्रीणीते (आत्मनेपदी)

अव + तिष्ठति (परस्मैपदी) = अवतिष्ठते (आत्मनेपदी)

यथा - वि + रमते (आत्मनेपदी) = विरमति (परस्मैपदी)

यथोदाहरणम् उपसर्गसहितवाक्यानि रचयत।

उदाहरणम् - छात्रः गृहम् आगच्छति (आ + गम्)

१ भक्तः देवं प्रणमति। (प्र + नम्)

२ भगवान् युगे युगे सम्भवति। (सम् + भू)

३ सैनिकाः शत्रून् सम्हरति। (सम् + हृ)

४ मता पुत्रान् परिपालयति। (परि + पल्)

५ छात्राः गुरून् प्रछन्ति। (परि + प्रछ्)

६ कविः काव्यं विलिखति। (वि + लिख्)

७ दुर्योधनः द्रौपदीम् उपहसति। (उप + हस्)

८ कर्णः धनुर्विद्यां विस्मरति। (वि + स्मृ)

९ साधुः धर्मम् अनुसरति । (अनु + सृ)

१० कृष्णः सर्वन् उपकरोति । (उप + कृ)

११ गङ्गा हिमालयात् निसरति । (नि + सृ)

१२ सैनिकाः आयुधानि (सम् = ग्रह्) to be completed.

१३ युधिष्ठरः गुरोः पादौ प्रक्षालयति । (प्र + क्षाल्)

१४ सत्त्वात् ज्ञानं सञ्जायते (सम् + जा)

१५ अर्जुनः कृष्णं प्रभाषते । (प्र + भाष्)

१६ योगारूढः कर्मसु न अनुषज्जते (अनु + सज्ज्)

१७ मूढाः देवं न प्रपद्यन्ते । (प्र + पद्)